

N:o 19.

Ank. till Riksd. kansli den 26 april 1892, kl. 5 e m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande statens medverkan för ordnande af döfstumundervisningen.

Uti en inom Andra Kammarén väckt och till utskottet remitterad motion, n:o 183, föreslår herr *E. A. Zotterman*,

»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huru och i hvad mån det af herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 22 mars 1889 gjorda uttalandet, att staten bör åtaga sig att på ett särskildt sätt medverka för de tecknande döfstummas undervisning och att anstalterna för öfveråriga döfstumma skulle kunna dertill användas, måtte med det snaraste kunna förverkligas, samt, så fort ske kan, till Riksdagen inkomma med sådant förslag, hvartill denna utredning kan föranleda».

Motionären lemnar till en början en historik öfver döfstumundervisningsmetoderna och deras utbredning i de olika länderna. Af denna historik framgår, att man numera vid döfstumundervisningen har att beakta tre olika metoder, nemligen *talmetoden*, *skrif-* eller *handalfabetsmetoden* och *teckenmetoden*, samt att talmetoden numera i alla länder intagit första rummet.

Vidare synes af denna historik, att man för att kunna vinna det största möjliga resultat af talundervisningen indelat de döfstumma efter begåfning i tre à fyra grupper: a, b, c och d samt undervisat hvardera gruppen för sig i särskild anstalt, äfvensom att man sökt inrätta anstalterna såsom inter-externat; att förmånen att praktiskt kunna tillämpa såväl delningsprincipen som inter-externatformen varit förbehållet Schleswig-Holstein-Lauenberg och Danmark; att man i Schleswig indelar de döfstumma efter begåfning i a-, b- och c-grupper samt undervisar alla i tal: grupperna a och b efter två års vistande i intagningsanstalten, som är internat, i en externatsanstalt; gruppen c i intagningsanstalten; att man i Danmark först delar de döfstumma i oegentligt och egentligt döfstumma och afskiljer de sinnesslöa, hvilka undervisas i för dem särskildt inrättad anstalt; att de egentligt döfstumma åter indelas i grupper efter begåfningen och att samtliga dessa under ett års tid pröfvas i talet, hvarefter grupperna a och b undervisas i tal i skilda skolor men c-gruppen efter skrift- eller handalfabetsmetoden också uti särskild skola; att de oegentligt döfstumma undervisas medelst tal särskildt för sig.*)

Äfven i vårt land har en liflig sträfvan gått ut på att få saken så ordnad, att också vi kunde få dela eleverna efter begåfningen, och att man skulle kunna få undervisa hvardera gruppen för sig i särskild anstalt. En första åtgärd att söka skilja teckenlinien från tallinien var den, då anstalterna för öfveråriga döfstumma inrättades.

Döfstumskolekomitén uttalade också i sitt betänkande af den 15 augusti 1878, att de barn, som icke kunna lära tala, undervisas medelst skrift och handalfabet uti särskild för dem inrättad skola samt att dessa båda metoder icke skulle få användas i en och samma anstalt. Huru mycket mindre då, säger motionären, skulle d-gruppen kunna få föras tillsammans med någon af dem, som undervisas efter de öfriga undervisningsmetoderna. Den i Stockholm år 1876 församlade andra nordiska abnormskolekongressen uttalade sig enigt för ett skiljande af tal- och

*) Vidkommande döfstumundervisningen i Norge har motionären, med anledning af en nyligen från Kristiania till honom ingången skrifvelse, anhållit få nämna, att lagen af den 8 juni 1881 om abnorma barns undervisning genom Stortingets beslut år 1890 erhållit den förändring eller tillägg, att Norges samtliga a-, b- och c-döfstumma skola lära tala och att endast d-eleverna, eller de sinnesslöa, på hvilka föreliggande motion syftar, skola undervisas efter den metod, som för dem kan befinnas vara mest praktisk; att den ändring vis à vis distriktsindelningen vidtagits, att de Nordanfjeldska döfstumma intagas i statsanstalten i Trondhjem, derifrån efter ett år a-gruppen sändes till en annan anstalt i staden och c-gruppen sändes till Hamar, under det att b-gruppen stannar kvar i intagningsanstalten. En liknande anordning lär vara tillämnad i Kristiania för det Sunnanfjeldska Norge. D-gruppen skall så småningom från hela landet också samlas i Hamar.

teckenlinierna. Den tredje nordiska abnormskolekongressen i Kristiania uttalade sig också enigt derom, att de döfstumma skola delas i tre särskilda afdelningar eller skolor, sedan de sinnesslöa döfstumma fränskilts, och att de bildbara sinnesslöa döfstumma böra undervisas i en särskild anstalt, som inordnas under döfstumundervisningen. Till samma resultat kom svenska döfstumläraresällskapet vid sitt sammanträde den 17 juli 1886.

I samma syfte, säger motionären, gå föreskrifterna i lagen angående döfstumundervisningen den 31 maj 1889, i hvars 13 § 5 mom. det heter: »Skolans skilda linier äfvensom intagningsklassen må förläggas till olika platser. Särskildt bör tillses, att icke undervisningen å tallinien blir lidande derigenom, att dess lärjungar obehörigen sammanföras med lärjungarne å de öfriga linierna.» Och i öfverensstämmelse härmed lyder § 4 sålunda: »För hvarje skoldistrikt skall finnas en skolstyrelse, som har sitt säte, der skolan eller dess hufvudafdelning är belägen». Samma tankegång finner också motionären uti yttrandena till statsrådsprotokollet den 22 mars 1889 samt uti diskussionen öfver frågan i kamrarne.

På grund deraf att lagen angående döfstumundervisningen lemnar möjlighet till anordningar efter olika tycke och smak hafva distrikten vid tillämpningen af lagen tillvägagått på olika sätt. Så till exempel hafva första, andra, fjerde och sjunde distrikten beslutat sammanföra samtliga grupperna till en enda anstalt inom hvardera distriktet, under det att tredje, femte och sjette distrikten dela dem på två anstalter i hvardera distriktet.

Genom denna anordning har, enligt motionärens uppfattning, vårt döfstumundervisningsväsen kommit in i ett vida mindre fördelaktigt läge än de tre länders, från hvilka han anfört några fakta, i mindre fördelaktigt läge än enligt uttalandena i de resolutioner han anfört; ja, till och med än lagens syfte är.

En väsentlig förbättring anser dock motionären skola kunna åstadkommas i anordningarna till fromma för undervisningen, om de sinnesslöa döfstumma helt och hållet omhändertagas af staten och om anstalterna för öfveråriga döfstumma finge i uppdrag att meddela undervisning och vård åt dessa svagt utrustade barn.

Kostnaden för döfstumundervisningen blefve derigenom jemnare fördelad och man befriade genom en sådan åtgärd döfstumundervisningen i vårt land från möjligheten af att teckeneleverna »obehörigen sammanföras med lärjungarna å de öfriga linierna», hvarjemte man komme in i ett förhållande, som vore enligt ej blott med hvad förhållandet är i Danmark och Norge samt fackmäns enstämmiga uttalanden,

utan också med gällande lag. Man komme äfven genom en sådan åtgärd till ett fortfarande nyttigt användande af anstalterna för öfveråriga döfstumma och de vid dessa anstalter verkande lärarekrafterna.

Innan utskottet går att afgifva sitt utlåtande i föreliggande fråga, anser det sig böra i korthet erinra om Riksdagens föregående åtgöranden i döfstummefrågan. Dessa äro följande:

1:o). Med anledning af en år 1875 i Riksdagens Andra Kammare af herr C. E. Hjelm väckt motion aflät Riksdagen den 23 maj samma år en skrifvelse, n:o 77, deri Riksdagen anhöll, det Kongl. Maj:t »täcktes låta utreda, huruvida de öfveråriga elevernas afgang från döfstummeanstalterna lämpligen skulle kunna påskyndas, så att derigenom tillfälle beredes för alla inom läroåren varande döfstumma barn att komma i åtnjutande af undervisning, samt i motsatt fall för Riksdagen föreslå de åtgärder, som kunna leda till nämnda ändamåls vinnande».

2:o). Innan ännu Kongl. Maj:t hann inkomma med begärdt förslag, beslöt Riksdagen med anledning af en vid 1876 års riksdag af herr Abraham Rundbäck i Andra Kammaren väckt motion i skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t »låta uppgöra förslag till fullständigt ordnande af döfstummeundervisningen i riket, så att icke blott lagstadgad undervisning kunde beredas alla i undervisningsåldern varande döfstumma barn inom landet, utan ock ändamålsenliga åtgärder vidtagas för åstadkommande af en för ändamålet fullt nöjaktig lärarebildning».

Dessa båda skrivelser gáfvo Kongl. Maj:t anledning tillsätta en komité att utreda frågan. Komitén afgaf sitt betänkande den 15 augusti 1878. Dessförinnan hade dock komitén uttalat sig om förslaget att inrätta trenne anstalter för öfveråriga döfstumma, i hvilket syfte Kongl. Maj:t inlemnade proposition till 1877 års riksdag, hvaraf följden blef, att den första af dessa anstalter inrättades i Vadstena år 1878, den andra i Skara 1879 och den tredje i Bollnäs 1880.

Mot komiténs förslag till ordnande af döfstumundervisningen i dess helhet hade betydande anmärkningar gjorts dels af ene komitéledamoten, dåvarande rektorn på Manilla, kongl. hofpredikanten L. G. Lindström, i form af reservation, och dels af flertalet fackmän inom landet. Följden af dessa anmärkningar blef den, att Kongl. Maj:t icke inkom med något förslag i frågan förr än efter en tredje skrifvelse från Riksdagen.

3:o). Med anledning af dröjsmålet hemställde herr Elowson uti en år 1888 inom Andra Kammaren under n:o 66 väckt motion, »att

Riksdagen ville besluta aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med anhållan att för nästa lagtima riksdag måtte framläggas sådant förslag till ordnande af döfstummeundervisningen i riket, som Riksdagen år 1876 begärt». Motionen vann Riksdagens godkännande, derom Kongl. Maj:t genom skrifvelse den 12 maj sagda år erhöi kännedom.

Denna skrifvelse framkallade det år 1889 för Riksdagen af Kongl. Maj:t framlagda »förslag till förordning angående döfstumundervisningen» i riket, hvilket förslag med vissa ändringar af Riksdagen godkändes såsom lag och i samma egenskap erhöi Kongl. Maj:ts sanktion den 31 maj 1889.

Vid framläggandet af den kongl. propositionen om döfstumundervisningens ordnande framhöi statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vigten af att frågan om särskilda anstalter för teckeneleverna »tillsvidare hålles öppen». Han yttrade till statsrådsprotokollet den 22 mars 1889 bland annat följande:

»En följd af sistberörda frågas ännu outredda skick är ock, att jag åtminstone för närvarande måste motsätta mig de från vissa håll framställda anspråken på, att staten ensam skulle åtaga sig ansvaret för de tecknande barnens undervisning. Jag gör det så mycket mera som det ofvan, i sammanhang med redogörelsen för de olika undervisningsmetoderna omtalade, ytterst obestämda procentförhållandet mellan de talande och de tecknande gör det alldeles omöjligt att beräkna vidden af de uppoffringar, som från det allmännas sida för sådant fall skulle erfordras. Dervid vill jag ingalunda förneka, att ju icke i en framtid, om vunnen erfarenhet tydligen visar, att sådant skall vara af gagn för undervisningen i dess helhet, staten torde böra åtaga sig att på ett särskildt sätt medverka för de tecknandes undervisning. Jag föreställer mig, att i så fall anstalterna för öfveråriga döfstumma skulle -- i den mån dessa anstalter fyllt sin nuvarande uppgift -- kunna der till användas.»

Med detta yttrande till utgångspunkt har motionären föreslagit, att Kongl. Maj:t måtte låta utreda frågan, i hvad mån staten bör, utöfver hvad som bestämmes i lagen af den 31 maj 1889, medverka för de tecknande döfstummas undervisning, och han stöder detta sitt förslag på följande skäl:

att sträfvandena numera gå ut derpå, att man icke skall undervisa efter olika metoder inom samma anstalt, utan att hvardera metoden bör tillämpas i särskilda anstalter;

att vi i vårt land genom inrättandet af anstalterna för öfveråriga döfstumma vidtagit en första åtgärd att skilja teckenlinien från tallinien;

att den andra nordiska abnormskolekongressen i Stockholm år 1876 enstämmigt uttalade sig för en sådan skilsmessa;

att döfstumskolekomitén i sitt den 15 augusti 1878 afgifna underdåniga betänkande framhåller nödvändigheten af, att de barn, som icke kunna lära tala, undervisas medelst skrift- och handalfabet uti särskild för dem inrättad skola och att dessa båda metoder icke skulle få användas i samma anstalt samt att reservanten till komité-betänkandet yrkar, att staten borde åtaga sig de tecknande eleverna;

att döfstummesektionen å den tredje nordiska abnormskolekongressen i Kristiania år 1884 enhälligt resolverade att »i ett land är det nödvändigt för uppnående af ett tillfredsställande resultat af undervisningen att dela de döfstumma efter begåfning, tal- och språkförmåga i tre särskilda afdelningar eller skolor, sedan de sinnesslöa döfstumma fränskilts», och att »denna fördelning bör ske särskildt i hvardera af de nordiska länderna på det för detsamma ändamålsenligaste sätt»;

att beträffande frågan om de bildbara sinnesslöa döfstumma samma kongress enigt uttalade den åsigten, att dessa böra undervisas i en särskild anstalt, som inordnas under döfstummeundervisningen;

att svenska döfstumläraresällskapet den 17 juli 1886 utan meningsskiljaktighet anslöt sig till den i Kristiania antagna resolutionen;

att man sedan år 1861 i Danmark undervisat de bildbara sinnesslöa döfstumma uti särskild anstalt, och att man i Norge beslutat samla dessa alumner från hela landet till en anstalt i Hamar;

att herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet genom ett yttrande till statsrådsprotokollet den 22 mars 1889 ställt i utsigt den möjligheten, att staten skall »på ett särskildt sätt medverka för de tecknandes undervisning» och »att i sådant fall anstalterna för öfveråriga döfstumma — i den mån dessa anstalter fyllt sin nuvarande uppgift — kunna dertill användas»;

att lagen af den 31 maj 1889 angående döfstumundervisningen i § 13 mom. 5 bestämdt föreskrifver, att teckeneleverna icke få »obehörigen sammanföras med lärjungarne å de öfriga linierna»;

att en väsentlig förbättring i anordningarna för döfstumundervisningen i vårt land till fromma för undervisningen i dess helhet och

ett fortfarande nyttigt användande af anstalterna för öfveråriga döfstumma och de vid dessa anstalter verkande lärarekrafterna skulle vinnas, om de sinnesslöa döfstumma bestämdes skola till undervisning och vård afskiljas från de öfriga döfstumanstalterna i riket och hänföras till en eller två af anstalterna för öfveråriga döfstumma; och

att kostnaden för de döfstummas undervisning blefve, derigenom att staten helt och hållet toge hand om de sinnesslöa döfstumma, jemnare fördelad.

De af motionären sålunda andragna skälen tala onekligen för den af honom ifrågasatta anordningen.

Utskottet tvekar dock att i frågans nuvarande läge tillstyrka det föreliggande skrifvelseförslaget.

För det första har ecklesiastikdepartementet af eget initiativ helt nyligen infordrat noggranna uppgifter rörande antalet ännu befintliga öfveråriga döfstumma. Detta har naturligtvis skett i afsigt att vinna upplysning om, huru snart anstalterna för öfveråriga döfstumma kunna börja afvecklas. Då tidpunkten härför är inne, torde Kongl. Maj:t ej underlåta att taga frågan om dessa anstalters upphörande eller ombildning i ena eller andra riktningen under behörig ompröfning. Till följd af den nya döfstummelagen komma för öfrigt anstalterna för öfveråriga döfstumma att taga hand om två åldersklasser (10—11 år), hvilka förut icke varit till dem hänvisade, hvadan det är ganska antagligt, att dessa anstalter ännu åtskilliga år måste fortfara med sin nuvarande verksamhet.

För det andra synes det utskottet, som om det vore väl tidigt att nu skrifva till Kongl. Maj:t i föreliggande fråga. Enär döfstummelagen af den 31 maj 1889 först instundande höst träder i sin fulla tillämpning, har tillräcklig erfarenhet ännu icke kunnat vinnas. Vi stå än i dag på väsentligen samma punkt, som då chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll, att det »ytterst obestämda procentförhållandet mellan de talande och de tecknande gör det alldeles omöjligt att beräkna vidden af de uppoftningar, som från det allmännas sida skulle erfordras», derest staten skulle ensam åtaga sig ansvaret för de tecknande barnens undervisning. Innan tillräcklig erfarenhet vunnits, kan det icke vara lämpligt, att Riksdagen uttalar sig om, huruvida de sinnesslöa döfstummas undervisning bör i högre grad än de öfriga döfstummas undervisning blifva en statens angelägenhet.

För det tredje anser utskottet, att initiativet i denna fråga må hända rättast bör utgå icke från Riksdagen utan från styrelserna för döfstumskoledistrikten. Om erfarenheten gifver vid handen, att döfstumdistrikten icke lämpligen kunna omhändertaga de sinnesslöa döfstumma, lära helt visst styrelserna icke underlåta att ingå till Kongl. Maj:t med framställning i ämnet.

Med allt erkännande af det goda syftet i motionen får alltså utskottet hemställa,

att motionen för närvarande icke må föranleda till någon kammarens åtgärd.

Stockholm den 25 april 1892.

På utskottets vägnar:

Emil Hammarlund.

Reservation:

af herr *E. A. Zotterman*, hvilken ansett, att utskottets utlåtande i dess senare del bort hafva följande lydelse:

»Man skall måhända invända, att frågan är för tidigt väckt. Mot denna invändning må följande faktiska förhållanden framhållas:

1:o) Kongl. ecklesiastikdepartementet har nyligen genom cirkulär infordrat noggranna uppgifter rörande antalet ännu befintliga öfveråriga döfstumma. Af dessa uppgifter lär det komma att framgå, om anstalterna för öfveråriga döfstumma skola anses böra börja afvecklas eller ej.

2:o) Så fort intagningsklass anordnats uti två eller flera distrikt, så framträder behovet af en gemensam klass eller skola för de sinnes-

slöa. Nu bestämmer lagen i § 50 mom. 2, att »intagningsklass skall inom hvarje skoldistrikt vara inrättad senast höstterminen 1892».

Tidpunkten för frågans praktiska lösning måste sålunda nu anses vara synnerligen lämplig.

Om ingenting nu från statens sida göres i det syfte motionen anger utan man väntar några år, så blifva distrikten nödsakade att anskaffa lokaler och särskilda lärarekrafter för de gifvetvis få elever af d-gruppen, som tillhöra hvarje distrikt, hvarigenom icke blott betydligt högre kostnader onödigtvis åstadkommas utan äfven, om möjligen i en framtid anordningar i motionens syfte komme att ega rum, en öfverflödig lärarepersonal måst under tiden anställas inom distriktens skolor. Eller ock skulle må hända de omhandlade eleverna komma att sammanföras i flera årsgrupper under en gemensam lärares ledning och sålunda icke komma i tillfälle att erhålla erforderlig undervisning.

Det lär nog ej kunna förnekas, att undervisningen för de sinnesslöa döfstumma skulle blifva både billigare och vida mer ändamålsenlig, om för dem så anordnades, att till exempel 8 à 10 elever af samma årsklass kunde undervisas af en lärare, än om dessa elever skola i distriktsskolorna hvar för sig till ett antal af 2 à 3 undervisas af särskild lärare eller om flera årsgrupper af desamma måste nöja sig med undervisning af en enda lärare.

Den farhåga, som statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet uttalat till statsrådsprotokollet den 22 mars 1889, att det skulle vara »alldeles omöjligt att beräkna vidden af de uppoftningar, som från det allmännas sida för sådant fall skulle erfordras», synes utskottet icke vara af beskaffenhet att nu omöjliggöra åtminstone en utredning.

Trettioårig erfarenhet i Danmark stämmer öfverens med döfstumskolekomiténs på faktiska uppgifter stödda beräkningar samt fackmäns af erfarenheten grundade uttalanden, att de sinnesslöas antal utgör omkring 10 procent af samtliga döfstumma. Enligt komiténs uppgift funnos år 1878 omkring 90 sinnesslöa på ett antal af 862 inom skolåldern varande döfstumma. Antagligen kommer siffran 862 snart att ökas till 1,000 och siffran 90 till 100. Omkring 100 inom skolåldern varande sinnesslöa döfstumma blir det sålunda fråga om att på ett särskildt sätt taga hand om.

Utskottet föreställer sig, att saken kan ordnas på följande sätt: Den ena af de tre anstalterna för öfveråriga döfstumma kan till exempel från och med år 1893 upphöra att taga in ny klass af öfveråriga och i stället intaga en klass sinnesslöa. De öfveråriga få då till större

antal än eljest blefve fallet intagas i de två öfriga anstalterna. Den lärarekraft, som förut i den anstalt, dit de sinnesslöa nu skickats, undervisat öfveråriga döfstumma, finge i stället undervisa de sinnesslöa. Så finge det sedan år efter år fortgå, till dess det hela vore ordnad så, att de öfveråriga döfstumma vore undervisade och anstalterna för dessa hade i den mån och till det antal, de ansetts nödvändiga, liksom af sig sjelfva öfvergått till anstalter för de sinnesslöa döfstumma. Något nämnvärdt särskildt anslag utöfver anslaget till anstalterna för öfveråriga döfstumma torde för denna anordning icke komma att blifva behöfligt, om man nemligen tänker sig, att staten af nuvarande anslaget till döfstumundervisningen också lemnade de beräknade 250 kronorna per elev och år.

Utskottet får alltså hemställa,

att kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, om och i hvad mån staten bör åtaga sig att på ett särskildt sätt medverka för de tecknande döfstummas undervisning, samt att Kongl. Maj:t ville, så fort ske kan, till Riksdagen inkomma med sådant förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.»